

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՆԻՒԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՈՒՌԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՆԻՒԱ ՈՒՐԲԱԹ 21 ՄԱՐՏԻ 1858

ԹԻՒ 567

ԶՄԻՒՆԻՒԱ, 21 ՄԱՐՏԻ

Անդրոյ և Գաղղոյ բարեկամական յարաբե-
րութեանց վիճակը ենթակայ եղած է միշտ և՛
բողոքի լրագրութեանց զանազան խորհրդածու-
թեանցը և վիճաբանութեանցը : Երբ որ զգու-
րդութեան կը շարունակուի թէ՛ Անտոնի և
թէ՛ Փարիզի մէջ, սակայն յայտնի է որ Գաղղոյ
մէջ կառավարութիւնը զորաւոր է այժմ և ամեն
բան կայտեր վեհապետական կամքէն կախեալ է :
Իսկ ընդհակառակն Անդրոյ սահմանադրական
կառավարութիւնը պարտաւորեալ է ժողովրդեան
կարծիքը յարգել, և ազգային երեսփոխանաց
ժողովոյն որոշմանը դիմադրութիւն չկրնար
ընել :

Մեր ընթերցողները արդէն գիտեն յիշեալ
զրգուծութեան պատճառը : որ Գաղղոյ կառա-
վարութեան բրած խնդիրն է 'ի մասին անգղիա-
կան օրինաց, որոց մէջ փոփոխութիւն մը կը պա-
հանջէ որպէսզի աւելի զգուշութիւն ըլլայ' Ան-
դրոյ արաստանեալ քաղաքական փոխտակա-
նաց զազանի դաւադրութեանցը վրայ : Այս
փոփոխութիւնը գուցէ առջին բերանը կարելի
ըլլար գերութեամբ 'ի գործ գրութիւն : Բայց
գաղափարաբար երթալով գործը ծանրացաւ և
չփոփոխեցաւ, և այսօրուան օրս անկարելի կամ
խիստ դժուար կերևի այս բանը : Բանդի օտար
անհրոժեան մը Անդրոյ վրայ ազդեցութիւն
բանեցնելու մտածութիւնը վերջին աստիճան
զայրացուցած է Անդրոյ ժողովուրդը : որ կրտէ
այժմ թէ անգղիական օրէնքը փոփոխութեան
կարտու թիւն չունի և բաւական է եղեւնագոր-
ծութիւնները և դաւադրութիւնները պատժելու :

Անդրոյ այս զրգուծութիւնը հանդարտեցնե-
լու և Գաղղոյ կառավարութեան իրաւունքը ու
բարեմտութիւնը յառաջ բերելու համար պատ-
ուական ու երևելի տետրակ մը հրատարակուե-
ցաւ այս օրերս Փարիզի մէջ, 'Սաբիէն Լըբրէր
կայրն և 'Լեգլէս' վերնագրով, զոր գրած է, կը

սեն : մօտիւ տը Լա կերտիէն կենցաղագէտ
գիտնականը, խորհրդով և թելադրութեամբ
Գաղղոցոց կայսեր : Այս տետրակին մէջ խիստ
քաղաքավարութեամբ, հանդարտ ոգւով և բա-
րեմտութեամբ յառաջ բերուած է Վաթրէն
Լըբրէրը կայսեր Անդրոյ առջև ունեցած բարե-
կամական և համակրական ընթացքը՝ յորմէ հե-
տէ Գաղղոյ կառավարութեան անձը իւր ձեռքն
է և կայսերական գահը երած է : այլև յունվա-
րի 2-14ին պատահած եղեւնագործութեան
յառաջ և յետոյ, յիշեալ երկու անհրոժեանց
յարաբերութեանցը վրայօք մանրամասն տեղե-
կութիւններ տալով, կարգաբարձրէ Գաղղոյ
կառավարութեան ընթացքը :

Սակայն այս տետրակը կարող չէր ըլլաւ Անդրոյ
ժողովրդեան միտքը համոզելու, և անգղիական
լրագրութիւնները առանց դատաբանութեան
չձգեցին զայն : մանաւանդ 'Կայլը լրագիրը սա-
տիկ կերպիւ ու երկրօրէն կը պատասխանէ :
Այս երկու լրագրութեան գրածին իմաստը և
կերպը իմացնելու համար մեր ընթերցողացը,
արժան կը համարվիք անոր դատաբանութեան
մէկ երկու կտոր բան դնել այս տեղ :

«Լըբրէր, (կրտէ 'Կայլը) մէկը սոսկական վիճակէ
մը գերագոյն իշխանութեան կը հասնի, կերևի
թէ անհրաժեշտ օրէնք մը կ'ըլլայ, որ դաւադր-
ները հալածեն այն մարդը ու եղեւնագործները
մշտնջենաւորապէս վտանգի մէջ ձգեն անոր
կեանքը : 'Սիկա պատիժ մըն է անոնց համար,
որ յանկարծաճառ կերպիւ գերագոյն իշխանու-
թիւն մը ձեռք կը բերեն : Բրնուէրը և 'Վաթր-
էնը 'Առաջին չիրցան ազատի անխնայ 'Եմէսի
սինդ ձեռքէն, որ ինքնիւրէն բացարձակ իշխա-
նութիւն մը ստացողին կը հետևի : ուստի 'Սա-
բուէն Լըբրէրը ալ չկրնար յուսալ աւելի բա-

(1) Չտուտեան հի վեճի ժողովուրդեան : որուն յանձնուած էր
պատժել յափշտակութիւնները և յանդուգն յաղորդութիւնները :

բեաղդ ըլլալու : Լա յերաւի : ինչպէս որ նա-
խասահմանեալ է 'Սաբուէն Լըբրէրը կայսեր հա-
մար որ թագաւորէ, նմանապէս նախասահման-
եալ է որ դաւադրութեանց ենթակայ ըլլայ :
Արջափ աւելի կատարեալ է լուծութիւնը ընդունի
և գրչին, որչափ աւելի ինքնիշխան կերպիւ 'ի
գործ կը զբուրի ձնշումը, այնչափ երկցած հան-
դարտութիւնը աւելի տխուր է և այնչափ աւելի
հաւատարմութեան զգոյնները, (որոնք ա-
մեն կերպ կառավարութեանց ներքէ կը ծնանին),
դանակով և հրացանով պիտի յայտնուին :

«Բաւակցութիւններ հարկաւ պիտի ըլլան
Գաղղոյ մէջ : բանդի անբաժանելի պայմանն է
զոյնութեանը կառավարութեան մը, որպիսի է
Գաղղոյ կառավարութիւնը : Այս դաւակցու-
թիւնները կարգադրելու տեղոյն ընտրութիւնը
կախու մն պիտի ունենայ ճշման աստիճանէն որ
'ի գործ կը զբուրի ուրիշ չեղիքներուն մէջ : Ա-
նոնք որ եղեւնական գործքեր յառաջ տանելու
կը մտաբանին, հարկաւ իրենց չար խորհրդոց
գործագրութեանը համար այնպիսի երկիրներ
պիտի ընտրեն, ուր նուազագոյն ձնշումն եղած
ըլլայ և ուր 'անհատական գործոց աղատութիւն
մեծագոյն ըլլայ : Առի-Սիկիին թագաւորու-
թեան ժամանակը, երբոր կառավարութիւնը
նուազագոյն խտտութեամբ կը վարուէր, վեհա-
պետին կենաց դէմ դաւակցութիւնները Գաղ-
ղոյ մէջ կը կարգադրուէին : Բայց այժմեան
կայսրը իւր սահմանադրութեան հետեւ հալա-
ծեց դաւադրիւնները : ուստի պէտք չէ որ զար-
մանայ երբ կը բանէ որ իրենց քաղաքական տեղ
կընտրեն այն երկիրները, ուր խօսքը և գործքը
աւելի ազատ և համարձակ են» :

Ուրիշ յօդուածի մը մէջ ևս 'Կայլը լրագիրը,
զինի դատապարտելոյ Գաղղոյ կառավարութիւնը,
որ ամեն դրացի կառավարութեանց վրայ ճնշ-
ւում մը բանեցնել կուզէ և մանաւանդ 'Ատու-
րիոյ վրայ, այսպէս կը շարունակէ իւր խօսքը :

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Հայոյ Լիբերտի մէջ երգիչն հասարակէ՛ր յորդը :

Ինու թիւր՝ մարդուս զգայարանացը միջոցուն
է որ անոր վրայ կիշխէ : մարդս մեղքին քաղց-
րութենէ և պաղոց անու շութենէ կը հեշտանայ
ծաղկանց քաղցրաբոյր հոտերէն կը շրճուի և ա-
նոնց զարմանահիւս ձեւերէն ու հրաշալի գոյները
նէն կը հիանայ : Բայց ականջին միջոցաւ նուագին
մարդուս վրայ ըրած սպաւորութիւնը՝ գերիվե-
րոյ է քան միւս զգայարանաց միջոցաւ ազդուա-
ծէն : Բտորում չկրնար գտնուիլ մարդ մը որ
նուագին հեշտ ազդեցութենէն յափշտակուած
չըլլայ, և չկրնար ըլլալ անանկ մէկը որ իր թա-
խիծ տրտմութիւնը նուագի զօրութեամբ փա-
րատած չըլլայ, և մէկ խօսքով չկայ մարդկային
էակ մը որ նուագէն չախտի, զան չի բաղձայ
ու անոր չյարի : 'Նուագը՝ ամենէն սոսկալի կեր-
պիւ բարկացած մարդն ալ կը հանգարանեցնէ,
ու ամենէն տկարը կը զօրացնէ : 'Նուագով յու-
սահատեալը կը զօրանայ և զօրացեալը կը վճատի,
քնտրը կ'օրթննայ և արթունը կը քնանայ :
'Նուագը կը սոսկ, և վերստին նուագը մարդուս
այնչափ աներկիւղութիւն կու տայ որ մինչև ան-
գամ 'ի մահ կը իմէ, սրտերազմներու մէջ կը
մղուի և մահն սչքը առած կը տարտերազմի :
Երբ ի ասոնցմէ հիւանդութիւններ անգամ կան
որոնք նուագով կառողջանան :

Ասոք բոլորն ալ ձգելով՝ անբան կենդանեաց

վրայ անգամ կը տեսնուի նուագին ազդեցութիւնը :
Լըբր Սահարայի բոցատապ արևուն հրակղզի ձա-
ռագայթներուն տակը, ու կրակ դարձած հրա-
տապ աւաղներուն վրան ալ ուղտերը անկարող
կըլլան անապատին երկարատե ուղին շարու-
նակել, ուղտադանները կը սոսկին իրենց գեղը-
կական երգերը, և ահա կը տեսնեն այն ջերմա-
տաքնայ ուղտերը ուժ կառնեն ու իբր թէ
պաղպաղուն արուակներու ակնակիտ ջրի բով
որոգուած և գարնայնոյ առաւօտեան զովագին
ցողով լեցուած թարմ մարգագետնի վրայ ե-
ղածի պէս կը սոսկին երկնց ձամբան շարունակել
ու յառաջ տանիլ : Մարդս գոյնէ, հոտէ, ու
համէ ըստ կարի կաղզուի, բայց անասնոց վրայ
ամենէն աւելի միմիայն նուագն է որ կիշխէ :

Ասոնցմէ կրնանք մակագրել թէ նուագը աչ-
խարհիս վրայ գտնուած բնութեան զօրհուրելի
զօրութեան մէկն է մտքին վրայ ազդելու և ա-
մենէն աւելի նուիրական ու անուշ ազդեցութի-
մը պատճառելու մարդկային մտաց : 'Սիկա նոյն
խիկ ընթերցողաց ալ յայտնի ըլլալուն՝ հարկը
չարտահանելը գրութիւններու աւելի երկարել : 'Վա-
նաւանդ նուագին այս զօրութեանը համար է որ
ամեն ազգաց 'Ստուածային պաշտամանց մէջ
կը գործածուի այն, և ասիկա 'ի բնուտա անտի
գրուած կը տեսնենք, ինչպէս 'Վաթրէնը որ 'Սաղ-
մոսը տաւիղով նուագած է, անդին կը տեսնենք
'Վաթրիսը որ 'Իսրայիլացոց բանակին առջևէն
թմբուկ կը զարնէր : 'Սոս ժամանակներս գտնով
թէ՛ քրիստոնէայ և թէ՛ ուրիշ ազգաց եկեղեցա-

կան ուսմունքը միշտ նուագահարութիւնով կա-
տարուիլը կը տեսնենք : Եթէ աւելի անդին եր-
թանք մինչև Հնդկաստանի Պրահմանները նուա-
գարաններով կը կատարեն իրենց չաստուածնե-
րուն տօնախմբութիւնը, և եթէ 'Կրոնայի
կողմերը տեսութիւններ չըլլենք, եկեղեցական
ասմունքը իր վերջին կատարելութեանը մէջ կը
գտնենք, գեղեցիկ երգեհոններու սքանչելի
ձայներով, որոց հիանալի ներդաշնակութեամբ
մարդուս ջերմութեանը թիւնը կաւել ընայ :

Կղզերնուս մէջ ալ կը տեսնենք որ եկեղեցա-
կան երգերը ծննդալով կը կատարուին, բայց մի-
թէ աւելի ազգի չըլլար, փոխանակ ծննդայի
Իհանո-Ֆորդէ մը կամ 'Լըբրէրէն մը դնելու Հա-
յոց ժամերգութիւնն ալ վերստին իր հայկական
սոսկը ընտիր ներդաշնակութեան բերելու : Ինչ
վսեմութիւն կառնեն այն ժամանակը Տէր ողոր-
մեաները : և ինչպէս կը զայն առանան 'Նաւատ
լուսայի նման անուշ երգերը : Այս գործոյս պի-
տանութիւնը չէ թէ մենք՝ հապա բոլոր ազգասեր
ընթերցողներս ալ գիտեն, մանաւանդ որ ձեռ-
նարկութիւնը բոլորովն գիւրդին կէտի մը կը կա-
յանայ որ է, «Միաբանական հասարակութեան հը» :
'Մենք մեր կողմանէ ամենայն ջանք 'ի գործ կը
դնենք այս ազգագուտ գործոյն կողմութեանը,
և մօտ օրերս ալ Հայոց եկեղեցական ու ազգ-
ային երգերէն մէկ քանին պիտի հրատարակենք,
Իհանոյի համար շինուած՝ հանապաղ վերջիշ-
եալ գործոյն կատարմանը ջանալով :

Գաղղոյ կառավարութեան :

«Անտարակոյս գարշելի բան մը կայ այս Վաղղիացոց ընթացքին մէջ, որոնք 70 տարիէ ՚ի վեր կրպարծենան իրենց լուսաւորութեանը վրայ, և իրենց պաշտօնն է կրտսին լուսաւոր գաղափարները տարածել ամեն ազգաց մէջ, և հիմա կաշխատին խօսելու աղատութիւնը հեղձուցանել այնպիսի երկրի մը մէջ (Անտարիս), ուր նոր ծնած է և ուրտեղ տակաւին տկար, երկչոտ և խիստ անխիտ է»:

Այս օրինակ աստութիւնները և գրուածքները յայտնի կը ցուցնեն թէ գրգռութիւնը կը շարունակուի (նագրից և Վաղղից ժողովրդեան և լրագրութեանց մէջ): Սակայն մօտ օրերս Վաղղից կառավարութեանն պաշտօնական կերպիւ տրուած բարեմիտ բացատրութիւնները այս գրգռութիւնը անշուշտ պիտի հանդարտեցնեն, որոց համառօտութիւնը հետեւեալ կերպիւ կը հրատարակէ Վաղղի լրագիրը:

«Ի պատասխանի Վերջապահ լրտրին, որ բացատրութիւն կը ընդգրկէր (նամակին) այն խօսքերուն վրայ, որոնք մեծապէս վիրաւորած են ազգային երեսփոխանաց խորհրդարանը, Վաղղի վարչի կոմսը Վաղղից ժողովրդեան կը յիշեցնէր կայսեր տուած անհակառակելի սպառնացները ՚ի մասին մեծ արժէքը զոր կընծայէ կայսրը մեր գաշնակցութեանը. և այս սպառնացները տեսնուեցան, կըսէ, թոյլտուութիւններով վասն գործադրութեան մեր նպատակացը ոչ միայն պատերազմին ժամանակը այլև հաշտութեան լինելուն ՚ի վեր: Վաղղի վարչի կոմսը կը շարունակէ իւր պատասխանը յառաջ բերելով, թէ զկի բազմութիւն յարձակմանց, որոց ենթակայ եղած էր կայսրը ՚ի կողմանէ եղեռնագործաց, որոնք իրենց դաւաճութիւնը Վաղղից մէջ նիւթեր էին, Նորին Վեհափառութիւնը կը կարծէ թէ չափազանց բան մը յուսալ չէ մեր ազգին բարեկամութեանն և արգարտութեանն էն, խնդրելով անորմէ որպէսզի, եթէ կարելի է, արգելու գնորդութիւնը նմանօրինակ ոչ բարդութեանց: Վաղղի վարչի կոմսը յանուն կայսեր, կը մերժէ թէ ամենին գիտաւորութիւն չունեցաւ խառնելու Վաղղիացիները այն փախուտականաց մէջ որոց ակնարկութիւն կընէ, և ոչ կամք ունեցաւ մեր օրէնքը փոխելու կամ դատարարելու գանձը: Վայց այժմ ցաւելով մեծապէս ՚ի վերայ սխալ մեկնութեանը զոր տուած էին իւր գիտաւորութեանցը, կը ընդգրկէ որ այս թղթակցութիւնը դադարի և դաշնակցութիւնը շարունակուի»:

Նոր աշխարհիս Արևը (Արևոյն) Կիւսիս (Կիւսիս) անուն, Վերջից Վաղղից Վաղղից լրագրութիւնը հետեւեալ յօդուածը կը պարունակէ:

ՆԱԽԱՆԻՍՄԱՍԻՆ ԱՆՁ ՄԸ

«Աշխարհիս մէջ բարեգործութիւն ընելու բազմաթիւն աւելի վսեմ փափագ չկրնար ըլլալ: Հօտարտ անգղիացի հուշակաւոր մարդասերը մահուան վշտալի տառապանաց մէջ իւր անկողնոյն վրայ տարածեալ, աւելի մեծ էր քան զՎաղղիցն (Աստիւրիցի) մէջ, և թո՛մա հարուստ էր, որուն անգլիս գեղերը կը բռնէին ամեն տեսակ խօթութիւնները աշխարհիս ամեն մասանց մէջ, աւելի արժանի է համարման և յարգանաց քան զամենէն մեծ պատերազմական երեւելի անձը որ գտնուէր է աշխարհիս մէջ: Երբ որ Վոտուտ այցելութեան եկաւ Վաղղից, հանգնեց, մեր նախարարներէն մէկը Վաղղից մական անջ մը անուանեց զնա: Արդ՝ Հոլոտուտը բժիշկը, որ մեր երկիրը և մեր մէջ եկաւ աւելի ազնիւ ու վսեմ նպատակաւ մը, անտարակոյս աւելի արժանաւոր է այսպիսի տիտղոսի մը: Կոր Նորք ունեցած իւր գործարանը՝ առողջութեան աղբիւր մը եղաւ վասն հազարաւոր հայրենակցաց մերոց: Իւր գործակալաց հաստատութիւնները՝ որ Վաղղից-Վաղղից ամեն քաղաքները կը գտնուին, ժողովրդեան դարմանատուններն են: Ինչ որ չճամբրիտ է այստեղ ՚ի մասին օգտակարութեան և ջերմեանի ընդունելութեան յիշեալ գեղոց, նոյն բանն է նմանապէս աշխարհիս բոլոր մասանց մէջ: Վասն տեղ, ուր որ քաղաքակրթութիւնը մտած է ծովով և ցամաք, Հոլոտուտի գեղերը և անոր արժանիքը մասնաւորապէս են: Արտեւրանտոն մինչև Վեր տը Վիտո ըստուած կը զին, Վանգէսէն մինչև Վաղղիցի գետը՝ այս գեղերը հրատարակեալ են ամեն լեզուօք որ կը տպուին և ամեն ցեղերու ու ամեն գունակ ժողովուրդները յօժարամիտ անոնց օժանդակութեանը կը զինեն: որոց վրայ վստահ են իբրև միմիայն օգտակար վասն հիւանդութեանց որոց ենթակայ են»:

«Վոտուտի և Վաղղիցի բժշկականութեան գիտաւոր լրագրութիւնները ոչ միայն Հոլոտուտի գեղահաստերը և սպեղանին կորոշեն և կընտրեն հրովարտակ ունեցող ուրիշ գեղերէն, այլև անոնց գործածութիւնը կը պատկերեն: Վերջապէս, եթէ հաւատ ընծայելու ըլլամք ամեն ազգաց միաբան և ինքնակամ վիպարութեանցը, Հոլոտուտը բժիշկը՝ անցեալ և ներկայ ժամանակիս որ և իցէ մարդասէր անձէ մը աւելի օգուտ ըրաւ մարդկութեան ցաւերը թեթեւցընելու և գերեզմանին դռնէն զօհեր ետ դարձնելու համար»:

«Վահակառակելի սպառնացներով գիտեմք թէ անոր կենդանական երկու գործարանները՝ հաստատեալ ՚ի Վոտուտ և ՚ի Նոր-Նորք, այսինքն

՚ի հին և ՚ի նոր աշխարհն, տարին տասը միլիոն թաղեալն աւելի արժողութեամբ այս գեղերէն դուրս կը յուզարկեն: Նոնց ըրած բժշկութիւններուն թիւը հաւաստի կերպիւ չկրնար նշանակուիլ, այլ գիւրաւ կրնայ հասկցուիլ: Սակայն միայն մեր գիտցած և իմացած բժշկութեան գէպքերը նշանակելու համար, անշուշտ քառասուն հատորէ մը պզտիկ գիրք բաւական պիտի չըլլայ: Արդ՝ այսօրինակ մարդասէր երեւելի բժիշկը որ այսպիսի արդիւնք ձեռք կը բերէ, կրնայ անտարակոյս, առանց պատարակուելու իբրև մեծամիտ, Վաղղիցի անջ կողմէն փափագ ունենալ»:

ՓՈՒՍՈՒՄՆ ԵՒ ՍՏԵՒԱՑ

Վեհափառ Տեառն Յովհաննու Լազարեանց ներգործակող պետական խորհրդարանի, կայսերական սենեկագլխի և ասպետի զանազան նշանաց:

Լրագրոյս նախընթաց թուովը, արքունի ճարտարագետ մեծաշուք Վաղղիցի Վաղղից ազգային առ Վոտուտ փոխուր գուժեցիցը մեր ընթերցողացը, առաջնիկայ թուովինս գժբաղդաբար կը պարտաւորիմք նոր ու խիստ ցաւալի կորուստ մը ևս ծանուցանել, զոր Հայոց ազգը ըրաւ ՚ի 6 փետրվարի, մահուամբ մեծանուն պայազատի ազգասէր Տեառն Յովհաննու Յովակիմեանի ազգրանց, հոգաբարձուի Ղեմարանին Արևելեան լեզուաց: որ՝ յետ սակաւօրեայ հիւանդութեան առ Վոտուտ փոխուր է ՚ի հասակի 72 ամաց ՚ի կայսերանիս քաղաքն Վաղղիցի օ:

Մեծահաւատ հանգուցելոյն և իւր պայծառափայլ գերդաստանին Հայոց սոգին վրայ ունեցած բարեբարութիւնները բազմութիւն և շքեղ են յոյժ: Մոսկուայի մէջ հաստատեալ Ազգային Ղեմարանը, եկեղեցիները որ կառուցեալ են ՚ի Վաղղիցի և ՚ի Մոսկուա, և ուրիշ շատ ազգասիրական և բարեպաշտական հաստատութիւնները անբարբառ վկայ են Ազգային սոհմին վեհապանծ զգացմանցը:

Այս անակնկալ մահուան տխուր լուրը՝ հեռագրական զձիւ Մոսկուա հասնելուն, Մաղարեանց Ղեմարանին ուսուցչաց մեծազոյն մասը, և վերին դաստանց աշակերտները ան-

ցարգ, երթ հանգչել խաղաղութեամբ՝ առ հանգուցին աշխատելոց Քրիստոս, առ լոյսն, առ կեանքն, առ աղբիւրն անմահութեան, առ Այն որ զերանաւէտ կենացն զստատումն իւրով աւետարանեաց բերանով: «Ար հաւատայ յիս, թէպէտ և մեռանի կեցցէ (Յովհ. Ժ. 25)»:

Օրհնեալ է ստեղծողն հոգւոց և մարմնոց, որպէս ձայնն, նոյն և կամք:

ՄԱՍԻՆ
Վաղղիցի թարման հոգաբարձուի նոյն Ղեմարանի,
Տ. Յովհաննու Յովակիմեան Լազարեանց

Ի պատուելի պարն Վեհափառ Սաղաթեան, յաշիւրդի Ազգային Ղեմարանի Վերելեան լեզուաց:

Գոյժ անակնկալ մահուանը բարեխնամ հոգաբարձուից յանախիւնի ընկողմեաց ՚ի սուգը պատ օրդեգրաց եղելոց ընդ ձերովը քաղցրագութ հովանաւորութեամբ: Կարգէն մեծ է կորուստս այս, որ ոչ միայն զմեր՝ այլև զամենայն համազգեաց մերոց ընդ զիրտս անարինակ թախծութեամբ: Ազգայն է առաջնիկայս տեսարան, ուրանոր խոնին երախտագէտ որդեգիրք արտասուայից աչքը զմարմնով գորովագութ Օնօղիգ: Նշանի են երախտը և բարեգործութիւնը անմոռանալի շօրք բարեբարի, և յանհնարից է մեղ մի մի ՚ի թիւ արկանել զբաղմորինակ բարեգործութիւնսը, զի զբովանդակ կեանս ձեր նուիրեցիք յօգուտ ազգի և եկեղեցւոյ:

ՃԱՄԻ ԴԱՄԲԵՆԱԿԱՆ

Վաղղիցի հանգիսի յուզարկաւորութեան հոգաբարձուի Լազարեանց Ղեմարանի Արևելեան լեզուաց:

Տ. Յովհաննու Յովակիմեան Լազարեանց

Յարժանապարհ պարն Մեղրայ Մեղրայնց

Օրհնանաւոր յագիտարան և ասպետի:

Օր բազում անգամ տեսեալ էր մեր, և զոր միւս ևս անգամ ցանկալորքն տեսանելի կենդանութեան ընդ յարկաւ Տաճարին գիտութեանց յառաւելապատիկ ուրտիւթութիւն սրտից մերոց տեսանեմք ահա այսօր ՚ի դադարի, ՚ի դադարի տեսանեմք յանախարտելի վիշտ և ՚ի տրտմութիւն որբայելոցս զաւակաց որդեգրացս ասեմ Ղեմարանի և վարժապետաց:

Այս այսպիսով ակն ունէաք մեք հանգիսել արտաւուչ և ցաւազին տեսարանի. ոչ այսպէս անշուք, ոչ այսպէս անմոռանչ անբարբառ Քրիստոս շղթունսք կամէաք տեսանել, ոչ խնամադուր շօրք մեր, զըթուանսք ասեմ՝ յորոց ստեղծել ըրախտական լեզուք բանս առ յառաջադիմութի աշակերտելոց՝ յուսմունս և ՚ի վարս բարիս: Այլ, աւանդ, անցին այն աւուրք մերոյս բարեբաղդութեան, անցին և այն ժամք մերոյս ուրախութեան:

Արդ թողեր զմեզ, Հայր. թողեր զմատաղերամ որդեգիրս յանախիկալն ՚ի հասելում ժամու, փութալով ձեպելով ՚ի վրոսց ՚ի հանգիստ

և յառժամանակեայ կենացս ՚ի մշտնջնաւորն անցանել: Այլ զի յաւիտենականին է այս վճիռ անդարձ, մնայ մեզ յայսմ հետէ նորուն իսկ հպարտակելով ամենասուրբ կամաց՝ ուղեկորել արտասուօք զերկնագնաց ճանապարհորդք՝ ցգուռն գերեզմանի:

«Եթէ զարգարութիւն որ սիրէ, ասէ սուրբ Գիրն, վաստակք նորա առաքինութիւնք են (Իմաստ. ք. 7)»: Օ, այս ՚ի քեզ տեսաք մեք ամենայն լրիւ արդիւնացեալ, ՚ի քեզ ասեմ ՚ի մեծանուն պայազատը Ազգային սոհմին, որ յամենայն ՚ի կենսոք ոչ գաղարեցեր յառաքինանալը արժանաւորագոյն վաստակովք առ հասարակացն օգտի, այն զի՝ ծառայեցէր դու Աստուծոյ՝ հաւատոցը ուղղութեամբ և բարեպաշտութեամբ, ծառայեցէր թաղաւորի և տեղութեան՝ հաւատարմութեամբ և մտաբերաբոյն ջանիւք. ծառայեցէր ազգի քում և եկեղեցւոյ՝ սիրով և ջերմեանով թաղաւոր: Եւ թէպէտ ոչ անվարձ յաստիս մնացին այն քո վաստակք ՚ի շնորհաց օգոստափառ ինքնակալացն ամենայն Ռուսոց, սակայն հաւատացեալ աներկբայ թէ կան արգարոց և յերկինս վարձք, և յիշելով միանգամայն զանցիզին զայն վճիռ «Արգարք յաւիտեան կեցցեն, և ՚ի Տեառնէ վարձք նոցա (Իմաստ. Ե. 16)» սաստուրք միաձայն բարեբարեալքս առ ՚ի քեն՝ վարժապետը և աշակերտը: «Երթ երջանիկք մեր Հայր. երթ առ որ կոչե-

միջապէս Վեդրոպուրի գացիր են երկաթէ ճա- նապարհաւ, լսեմափայլ հանգուցելոյն փառաւոր յուզարկաւորութեանը ներկայ գտնուելու համար, զոր հետեւեալ կերպիւ կրնիարագրէ Վեդրոպուրի մեր յարգոյ թղթակիցը :

«Վճույս (փետրվարի) Տին մեծանուն ննջեցեալը տարինք սուրբ Վիատրիկի անուամբ կառուցեալ եկեղեցին, որ քաղաքին մէջն է, բազում Հայ ժողովրդականաց և օտարազգի մեծամեծաց հետ, որք եկեալ էին այս հանգիսին ներկայ գտնուելոյ համար : Բայց երբ ննջեցեալը տանէն չէին հանած, արժանապատիւ Պ. Ստերն Ստերեանց, դաստուռ կրօնական ուսմանց Լազարեանց Ղեմարանին, դամբանական ճառ մի ասաց ՚ի զիմաց համարէն վարժապետաց և աշակերտաց : (Որ Բանասիրականին մէջ կրթութիւնն է) :

«Փետրվարի 9ին յետ աւարտման սուրբ պատարագի, այլ ճառ մի ևս Ռուս լեզուաւ կարգաց Սոսկուայի տէր Յարութիւն քահանայն կերթէեանց : Յուզարկաւորութիւնն մեծ հանդիսիւ և շքեղութեամբ եղաւ : Վմենէն առջ երթային զոչ զոչ կարգաւ աշակերտքն Ղեմարանին, յետոյ ուսուցիչք, որք տանէին հանգուցելոյն կայսերապատիւ շքանշանները, ապա դպիրք քահանայք և գերապատիւ Եփրեմ վարդապետն Ալթընեան, և վերջապէս ննջեցելոյն մարմինը (որ դրուած էր փառաւոր և մեծագին գաղաղի մը մէջ) իւրեանց ձեռք տանէին մեկ քանի անձինք ՚ի ժողովրդականաց մերոց և ՚ի մեծամեծաց Ռուսաց մինչև ՚ի հանգստարանն Հայոց, որ քաղաքէն դուրս է : Օ կնի ննջեցելոյն երթայր փառաւորապէս զարդարեալ կառքին, և յետ նորա երթային աղբակներ և բարեկամք հանգուցելոյն, սմանք կառք և բազումք ստիւք : Յերկոցունց կողմանց նոցա գընային կերոնակիրք (որք Ռուս լեզուաւ Քաշկէլէ չէ կոչին, և ձիաւոր զինուորք : Այս կարգաւ գնալով հասանք հանգստարանի սուրբ Յարութեան եկեղեցին, որոյ մէջ բեմի առջև գերեզմանն պատրաստած կայր, և եկեղեցական կանոնով նշանակեալ աղօթքները կարգալէն յետոյ, Լազարեանց որգեգիր աշակերտներէն երկուքն՝ մի մի ճառ կարդացին Հայերէն և Ռուսերէն, և յետ այնորիկ ննջեցելոյն մարմինը արտասուօք հանգուցին ՚ի հող տապանի» :

Հայոց ընդհանուր ազգին տխրալի սուգը մշտապէս և այս մեծ կորստեան ցաւը անմխիթար պիտի ըլլար անշուշտ, եթէ չունենար իրեն պաշտպան և խնամատար լսեմափայլ հանգուցելոյն երկու առատազուծ հարազատները, այսինքն աղա Սաջատուր և աղա Վաղար Յովսէփիան Լազարեանց ազգասէր պայտազանները :

Որ փառքն էր և պարծանք տանս Արամեան և միայնակ պաշտպան զաւակացս նորին փոխեցաւ յանցաւոր կենցաղոյս յանանցն, թողլով մեզ զառաքինութեանց իւրոց և եթ զիշխատակ, որք յաւերժացուցեն անշուշտ գտնուն նորա փառքը դարուց ՚ի դարս : Ս՛հ, յայտ՛ հետէ մնայ մեզ սուգ անմխիթար, զի զքաղցրախօս լեզուով որ խրախոյս մեզ կարգայր, տեսանեմք լուեալ զբարեգործ ձեռն՝ անշարժ մնացեալ, զուսաբիբ և զոնանկատես աչն՝ կափուցեալ : Ս՛հ այլով իւր մարթ է մեզ մեղմացուցանել զմեր վիշտս եթէ ոչ յուշածելով միայն զբարձրութիւն երախտիս ձեռն և երջանիկք լինեալք՝ եթէ յաջողէր մեզ ժառանգորդ ձերոցդ լինել առաքինուեց :

Իսկ ՚ի ժամուս պարտ անհրաժեշտ համարիմք մեզ՝ զվերջին մատուցանել զյարգանս խնամակալութիւն մերում որգիական սիրով, և ջերմեռանդափն աղերսանօք մաղթել Արարչոյցե տէն համազոյլց՝ դասել զպատճառք բարօրութեան որգեգրաց՝ ՚ի դասս ընտրելոց իւրոց յիւրումն արքայութեան, և տալ կեանս ընդ երկայն աւուրս հարազատի ձերում վեհազինն Սաջատուր Լազարեանց՝ ՚ի խնամել նմանօրինակ բարեգործութեամբ զմատաղերամ բազմութիւնն մանկանց, որք զիմեն գան յամենայն կողմանց ՚ի Տունն խմատից՝ ՚ի կառուցեալն յերջանկայն շատակ տոհմէն Լազարեանց :

որոնք Հայոց ազգին փառք և պարծանք կրհամարուին իրենց վեհանձնական բարեգործութիւններով և մասնաւորապէս Ռուսաստան բնակող մեր համազգի եղբարքը նախախնամութիւնն են : Վասն որոյ կըպարտաւորիմք ազգովին ջերմեռանդ բարեմաղթութիւններ ընել առ Վստուած վասն քաջաուղղութեան և երկարութեան թանկագին կենաց յիշեալ լսեմափայլ հայկազուն իշխանաց ՚ի փառս և ՚ի մխիթարութիւն Արամեան ազգիս :

—Վասն մահուան Տեառն Յովհաննու Լազարեանց ՚ի Ռուսերէն լրագրի տպագրելոյ ՚ի Ս. Փեթերպուրի ընդ անուամբս «Վանդ ֆելիքս-Կոյիս Վէրփոսի» տպեալէ հետեւեալ բանդ : «Վ 6 Փետրուարի փոխանցեալ յետ կարճ ժամանակեայ ծանր հիւանդութեան ՚ի հասակի 72 ամաց, ներգործական պետական խորհրդական սենեկակալեալ Յովհաննէս Յովակիմեան Լազարեանց, հողաբարձու եկեղեցեաց լուսաւորչական Հայոց Ս. Փեթերպուրից և Սոսկուայ Լազարեան Ղեմարանի արևելեան լեզուաց՝ որ ՚ի Սոսկուա, պատուաւոր անդամ կայսերական հասարակական մատենադարանի, անդամ ժողովոյն սահմանելոյ ՚ի Փեթերպուրի յարգաւ բանտից, և զանազան ուսումնական ընկերութեց : Իսկանդակ կենեք նորա էր անընդհատ շղթայի մէջ գործոց բարեաց : Արեւելով նա զբարեկալ յերթութիւն տաճարաց Ստուածոյ, նուիրէր նըշանաւոր գումարս ՚ի հիմնարկութիւն և ՚ի պահպանութիւն եկեղեցեաց : Որք յայց ելանէին կալուածաց նորա ՚ի Փէրմ նահանգի, զարմանային ընդ հոյակապութիւն տաճարայն կանգնելոց ծախիւք նորա : Լազարեան Ղեմարանն հիմնեալն ՚ի հորեղբորէ նորա և ՚ի հորէն՝ պարտական է նոյնպէս նմա իւրովն ընդարձակութեամբ և միջոցօրն յարգաւ պահպանութեան բազմութիւն մանկանց աղքատ ծնողաց : Ի տպարանի որ կառուցեալն է տա ընթեր ձեմարանիս այսօրիկ, նմանապէս և յայլ տեղիս, տպագրեալ են ծախիւք նորա բազում օգտակար մատենք : Ի լուեալ նորա զվիշտ տառապելոց ոչ երբէք հրաժարէր յօգնելոյ նոցա, առանց ամենեկն խորելոց զիրօն նոցին և զաղբ : Առաւելապէս հոգ տանէր նա զբարութեան սակաւութիւն եղբարց իւրոց ՚ի Վրիտանոս, զորս Ստուած յանձնեաց հողաբարձութեան նորա, կանգնէր փոսն ստրուկ շինականաց դպրոցս, հիւանդանոցս, աղքատանոցս, վճարէր զարքունի հարկն վասն չքաւորաց, յօժարութեամբ տայր ազատութիւն ՚ի ստրկական կոչմանէ, և երեւցուցանէր ուրախութիւն ՚ի սրտէ ՚ի լինել մեծի կերպարանափութեանն ՚ի կեանս ստրկացն կալուածատեսերց, որ սկսաւ ՚ի վերջին ժամանակս : Երեսնական կենցաղավարութեանն և առհասարակ ՚ի յարաբերութիւնն առ եղբայրն շուրջ զինե՛լ երեւելի հանդիսանայր հեղութք և քաղցրութեամբ բարեհամբոյր բարուցն : Վմենէքին՝ որք ճանաչէին զնա, յիշեցնէն զնա ՚ի բարի, և հեղցեն վասն նորա սրտասուս ցաւակցութեան» :

—Վեդրոպուրիէն կըգրեն մեզ, թէ արժանապատիւ և գիտնական պարոն Ստերն Ստերեանց Օմիւրնացի, որ Սոսկուայի Լազարեանց Ղեմարանին մէջ հայկաբանութեան և կրօնական ուսմանց դաստուռ է, փետրուարի 8ին Ռուսաց օգոստոսփառ կայսրէն վարժատուրէր է ասպետական նշանաւ սրբոյն Ստանիսլաւայ կարգին երկրորդ աստիճանի ՚ի փոխարէն վարժապետասան իւր ժրաջան ծառայութեանցը :

Փարիզի Ժոզեֆ Գեյս լրագրութեանն աննելով, Ստեփան Արամեան յուշումով իւր տետրին մէջ, հետեւեալ յօդուածը կըհրատարակէ քաղղերէն և հայերէն : «Վնջեալ կիրակի յուշմարի 24ին Հայոց աղբային վարժարանին մատարնը մէջ, որ ՚ի կրքնէլ, հասարակաց աղօթիւնը մատուցան, գոհանալով զՏեառնէ որ բարեհաճեցաւ Վաստեր ու Վայսրուհոյն կեանքը պահպանել : Բայց ՚ի վարժարանին բազմութիւն աշակերտներէն ու վերատեսուցիներէն այս արևելեան հանգիսին ներկայ էին նաև շատ մը հայկազն ընտանիք ու գրեթէ բոլոր փարիզաբնակ Հայք» :

Վսիկց գատ՝ յանուն աղբիս մերում հետեւեալ նամակն աղա Ինքնակալն ուղղեցինք, գաղղիաբնէն թարգմանութեամբն հանդերձ :

ԲԱԶԱՐԱՅ ՏԵՐ :

«Վ տեսիլ ահաւոր դաւաճանութեանն՝ որ զտիրոս ամենեցուն առհասարակ յարհաիրս դողութեան արկանէ, չէ և չէ իսկ մարթ զի որ ՚ի շնորհս խնամոց քոց վայելցցաք և մեր լուեացուք ՚ի հրճուանաց անտի դոր սիրտք մեր երախտապարտք ՚ի փրկութիւն Ինքնակալ Տեառնդ և Վշտոյիդ Սեծի զգան :

«Ներեալ, վեհափառ Տէր, զի որ ՚ի քաղաքի աստ իշխանութեանդ երեւոյթիսնք եմք Հայաստանեայց, յանուն հնգից հազար հազարաց հայրենակից եղբարց մերոց առաջն քեզ ընծալ յեցուցուք պատկուանօք զհասարակաց մերս խնդակցութիւն, վկայելով ընդ նմին եթէ զոր ստիւգումն արհաւրաց ազգեաց ՚ի մեզ արքայադաւն այն ոճիր՝ որ գորանակալն եկաց կենաց օգոստոսփառ Վնջիցդ :

«Վ ի լիցի երբէք մոռնալ, Ինքնակալ Տէր, եթէ անդուստ ՚ի քու մէջ բարեբարութեանդ եհաս Վզգիս մերում՝ ունել ՚ի մարդ քաղաքաց զհայկազնեանս վարժարան : Վասնորոյ և քաղցր իսկ իցէ մեզ զհաւաստիս անմոռաց երախտագիտութեան մերում առաջն քեզ ընծայաբերել : «Օրհնեալ Տէր Ստուած որ փրկեացն գրեզ և զցանկալի աւուրս կենաց քոց պահեաց, մեծափառ Տէր : Առիցէ նա ինքն Վարձերայն զաղթս մեր և զգոհութիւնս՝ զոր ընդ համաբու մար Հայկազունս քաղաքիս Փարիզացուց յեկեղեցուք աստ վարժարանի Վզգիս վասն կենաց քոց մատուցանեալք :

«Վ եհափառ Տէրութեանդ՝ քում :

«Վ մենախոնարհ ծառայք :

«Հիմնադիրք և վերատեսուչք Հայկազնեան վարժարանին,

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԹԵՈՒՊՈՒՅԱՆ :

ԱՄԲՐՈՍԻՍ Վ. ԳԱԼՖԱԵԱՆ :

ԽՈՐԷՆ Վ. ԳԱԼՖԱԵԱՆ :

«Վ կրքնէլ Փարիզացուց, ԺԲ յունուար ՌՅԵ» :

Փարիզի Վաքրի լրագրոյն մէջ ևս կըկարդամք :

«Վ յօր, որ կիրակի և յունվարի 12-24է, Սոսկուայի Հայոց դպրոցին մատուռը, որ ՚ի Վերջին Սոսկուայի կողմանց փողոցը թիւ 12 տունն է, առաւօտեան ժամը 11ին (ըստ Արարչացուց) հանդիսաւոր գոհաբանական պաշտօն և ձայնաւոր պատարագ մատուցաւ ըստ ծիսի Հայոց, շնորհակալ ըլլալու համար Ստուածոյ, որ հաւանցաւ կայսերական վեհափառութեց կենեքը պատելու : Բոլոր հաւանական Հայերը որ Փարիզ կըգտնուին այժմ, ներկայ էին այս հանդիսին» :

—Արարչոյ քանի մը լրագրաց հետ մէք ևս սխալեցանք ՚ի մասին վերադարձին լրագ Ստրաթֆորտ առ Սեպուրիին, որ ըստ հեռագրական լրաց, թէ պետե պիտի գայ ՚ի Վոստանդնուպոլիս սակայն ոչ թէ իւր դեսպանական պաշտօնը շարունակելու՝ ինչպէս որ մեր նախնիքս թուոյն մէջ ծանուցինք, այլ նոյն պաշտօնէն հրաժարուելուն վերաբերեալ Վնջից թագուհոյն ինքնաբեր նամակը յանձնելու համար օգոստոսփառ Սոսկուային :

—Անտոնի Տի Ռէլ լրագիրը հետեւեալ յօդուածը կըհրատարակէ :

«Վ յօրերս բոլոր հասարակութիւնը զբաղեցնեալ մեծ խնդիրը, (այսինքն մեր դաշնակցութիւնը Վաղղից հետ), կերեկ թէ կատարեալ պէս լմնցած է մտերմական պատասխանով, զոր Վնջից կառավարութիւնը ընկալաւ Վալէվսքի կամէն, ինչպէս որ երեկ միտք Տիղղայէլին իւր մացուց հասարակաց խորհրդանոցին : Այս գործը, զոր քանի մը օր վտանգի մէջ ձգեց լորտ Վնջիցս թիւնն նախագահութեց եղած դահլիճը, այժմեան կառավարութեանն կարգադրեցաւ իւր մատուցութեամբ և յաջողութեամբ :

«Վ ալէվսքի կամէն նամակը խիստ արժանաւորութեք և միանգամայն խաղաղասէր օգուով զըստած է : Յիշեալ նամակը մեծ պատիւ կընէ երկուց պաշտօնէից, որոց յանձնուած է Վաղղից և Վնջից արտաքին յարաբերութեանց վարչութիւնը : Այս կերպիւ միաբանութիւնը վերստին հաստատուելով, կըմնայ մեզ տեսնել :

ըստ վախճանին որ պիտի ծագի ոճրագործութեան արտաստանատան առջև գրուած գատնէն, թէ արդեօք մեր օրէիքը կարօտութիւն չունին յաւելուածական քանի մը տնօրէնութիւններէ, ազգու ընչու համար զանոնք ընդգէմեղեւնադործութեանց զորս իւրաքանչիւր բարի Անգղիացի կը գատապարտէ:

Անտոնէն կը գրեն թէ Գաղղիոյ դեսպան մօսիւ տը Բէրսիյին իւր հրաժարականը տուած ըլլալով Սալաքի գուքս՝ Բէրսիյէ մարաջխաղը Գաղղիոյ դեսպան անուանեցաւ ՚ի ի սնտոն: Արտուի թէ մօսիւ տը Բէրսիյին պիտի յանձնուի Գաղղիոյ արտաքին գործոց տեսչութիւնը, զոր Ալէքսանդր կոմսը պիտի թողու:

Տեղեքս Օրսիյի և Բիւրի եղբունագործները, որ Աննա հանգիւն դատաստանատան վճարուի, հայրասպանաց սահմանեալ պատմոյն դատապարտեալ էին, մարտի 1-13ին առաւօտուն գլխատուեցան Լա Ռոսիլ ըստ Գաղղի հրապարակը, ՚ի ներկայութեան բաղձաթիւ լրակեաց ժողովրդեան որուն երեսը նկարագրեալ էր սրտմտութիւնը, պատճառեալ ՚ի սխալ յիշատակէն եղբունագործութեան, որ պատահեցաւ ՚ի 12-24 յունվարի, ընդգէմ կենաց կայսեր:

Տը Ռուսիո եղբունագործին մահուան պատիժը, մշտնջենաւոր կերպիւ թին (քիւրէք) մնալու փոխուեցաւ:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՈՒՆՍ, 19 ՄԱՐՏԻ

Ներքին քաղաքականութիւնը հանդարտ վիճակի մէջ կը գտնուի և կառավարութիւնը դրազեալ է միշտ զանազան բարեկարգութիւններ հաստատելու մանաւանդ ՚ի մասին տէրութեան եկամտից: Ստորաքաղաքի և անոր արուածանաց անդ որոշութիւնը կը շարունակուի բարենախանձ անխնջ ջանքեր փոխմախալ Անհէմէտ Լիին փաշային, որ ոստիկանութեան տեսուչէն և ամեն շարքի անպակաս քանի մը եղբունագործներ և թափառական անձինք ձեռք կը ձգէ որոնք իրենց յանցանոց ծանրութեանը համեմատ՝ զանազան պատժոց կը գատապարտուին կամ քսորը կը յուղարկուին:

Արայսերական հրովարտակու որի 15 ամսոյ՝ հետեւեալ փոփոխութիւնները եղան:

Բարեպաշտական հիմնադրութեանց տեսուչ Միլ Մալիօ փաշան՝ փաճառականութեան, երկրագործութեան և հրապարակական շինուածոց պաշտօնեայ եղաւ, փոխանակ Իսմայիլ փաշային: Եկամտից տեսուչ Հասիօ փաշան՝ բարեպաշտական հիմնադրութեանց պաշտօնեայ կարգեցաւ, և եկամտից տեսչութիւնը Սուսա Սաֆեթի փաշային յանձնուեցաւ:

Երեւոյ փաշան՝ որ Անհէմէտ Լի փաշային որդին ու Սուլթանին փեսան է,

Մահմուտ փաշան՝ որ վախճանեալ Ահմէտ Ֆէթի փաշային որդին է, և Իլհամի փաշան որ Լազիպտոսի վախճանեալ Ապրաս փաշային որդին է, տէրութեան խորհրդանոցին անդամ անուանեցան, և այս անթիւ միջնորդութեան աստիճան ընկալան:

Իզմիրի վաղեմի կուսակալ Մահմուտ փաշան՝ Թանգիմաթի ժողովոյն անդամ անուանեցաւ:

Շերեքէն հասած լուրերը խիստ բարի են ՚ի մասին խռովութեան յիշեալ երկրին:

Միտո Սիմէ անգղիացի ճարտարագետը, որ մայրաքաղաքի Անգղիոյ դեսպանական պալատին շինողն է և Բարձրագոյն Գուռը քանի մը անգամ անոր յանձնեց արքունի մեծամեծ շինութիւններ, այս օրերս կայսերական հրովարտակու օսմանեան ընդհանսը հիւստտու անուանեցաւ ՚ի Իլիոնո, փոխանակ Ս. Թոնլին:

Մեծիքէն ընկերութեան տառջին շտաբայտը անցեալ շարթու հասաւ ՚ի կոստանդնուպոլիս:

Օգոստոսի Սուլթանը հաճեցաւ պատուել զարդոյ Բալթոլիօ Յոյն բժիշկը Անհէմէ կարգին չորրորդ աստիճանի շքանշանաւ: Յիշեալ բանիբուն բժիշկը անդամակցութեան գատասուէ ՚ի կայսերական դպրոցն բժշկականութեան:

Օրոտուալ քը Սրահիֆը ըրադիրը կը ձանուցանէ թէ մօսիւ տը Վաղիլի, որ Բանուբեան իշխանութեանց մէջ Ռուսիոյ գործակալը պաշտօնը

կը վարէր, Ռուսաց ընդհանուր հիւստտու կարգուէր է ՚ի կոստանդնուպոլիս:

Ստորեւ Գուրիոյ մէջ օսմանեան կեղծ գրամատիւ շինող քանի մը շարագործներ ձեռք անցեր են որոնք յիշեալ մայրաքաղաքին շրջակայ պարտիզոց մէկուն մէջ այս կեղծ քայմէները կը շինէին, և ետքէն Ղենոյէն կոստանդնուպոլիս կը յուղարկուէ եղեր: Այս գրամանէնք շարագործաց գատաստանը Գուրիոյն է զեռնագործութեան տեսանին մէջ կը տեսնուի, գատաստագու թեամբ Ռիւսթէմ Վէլիյի որ Բարձրագոյն Գրան գործակալ է յիշեալ թագաւորանիստ քաղաքը:

ՔԱՆԱԳԱՆ ԵՆԻՒՄ

Չփուսիս, 21 Մարտի:

Քաղաքի արքունի գործակալները, զ՛նուորական պաշտօնակալները, նմանապէս ամեն ազգաց կրօնական գլխաւորները և հիւստտոսարանաց թարգմանները ամսոյս 8ին հրախրուեցան կուսակալին պալատը, յունիգրութի կայսերական հրովարտակիւն որ զիսեմախալ Սուստաֆա փաշան (Սքոտլանդ) ընդհանուր կառավարիչ կանուանէ մեր նահանգին: Այս պաշտօնական ընթերցումը ընդունելու ետև, Միլֆիլի պարագայիս յարմար աղօթք մը ըրաւ ու բարձր ներկայ գտնուողները աղագոհեցին Անգլիոյ Սուլթանին: Այս բարեմաղթութիւնը ողջունեցաւ 21 թնգանօթաց արձակմամբ, որ քաղաքիս ամբողջներէն նետուեցաւ:

Մեր բարեգութ կուսակալին հայրական խնամատարութեամբ միտերուն արժէքը որոշուեցաւ հետեւեալ կերպիւ. եղի (արզը) միսին օխան 4 1/2 զնչ, ոչխարի միսին օխան 6, և գաւին (գուզու) միսին օխան 7 զնչ:

Տարձրոտարտի Անհէմէտ Լի փաշան, որ Լազիպտոսի վախճանեալ Անհէմէտ Լի փաշային որդին է, ամսոյս 7ին կոստանդնուպոլիսէն հասաւ Իզմիր Սալաքի անուն օսմանեան շտաբանաւ և 11ին շարունակեց իւր ծանապարհորդութիւնը Ղենոյէն կը թաւալ: Յիշեալ շտաբանը ծանապարհին Խալիա հանդիպելով, բարձրագատիւ Անհէմէտ Լի փաշան բարեհաճեւ է այն տեղ պատուել Օ. անայիլ օղլու հաճի Իֆրէմ և հաճի Սթրաթի երեւելի Յոյն փաճառականները, անոնց տունը ընկելով կէս օրուան իւր ճաշը:

Լյուրնէն մինչև Իզմիր շինուելու երկամուղւոյն աշխատութիւնները գործունէութեամբ յաւաջ կերթան. և արդէն առջի շտաբայտ կառքը հասաւ Անգղիոյն և սկսաւ բանիլ Ռուսիա ըստ Թոնլի գերբէն մինչև Բեմբէլիք մը անդին: Այս շտաբայտ կառքը պիտի գործածուի վասն փոխադրութեան հոգոյ, և երկու զանազան հարկաւոր նիւթոց ՚ի պէտս շինութեան երկամեծ ծանապարհին:

Անտոնէն կը գրեն թէ Գայիլ լրագրոյն տէրերը տպագրական նոր մեքենայ մը շինելու կուտան, որով 20-25 հազար օրինակ լրութեան լրագրի տպուի իւրաքանչիւր ժամու մէջ:

Անգղիոյ թայիլթիւն քաղաքին բնակիչներէն բաղձաթիւ անձինք ուղերձ մը ստորագրել և յուղարկել են ըրաւ Բէրսիյի ընդին, որուն մէջ իրենց կատարեալ հաւանութիւնը կը ձանուցանեն ՚ի մասին արժանաւոր կերպիւն որով յիշեալ ազնուական ըրաւ կարող եղաւ կառավարելու տէրութեան գործքերը զանազան պատերազմաց մէջ որ եղան ընդգէմ Ռուսիոյ, Գարսիստանի, Չինաստանի և շնկատանի ապստամբաց: Ամանապէս իրենց կատարեալ հաճութիւնը կը յայտնեն վասն ձգանցը զորս ՚ի գործ գրաւ, Գաղղիոյ կառավարութեան հետ ունեցած Անգղիոյ բարեկամական կապակցութիւնները հաստատուելու պահելու համար:

Մարտի 8-20ին մօսիւ Պրիւսիոյ սեպուհը, Ռուսաց դեսպանի պաշտօնիւ Անտոն հասեր է, ուր մեծ սիրով և համակրութեամբ ընդունու երէ կառավարութեան և անգղիացի ժողովրդէն: Սորինիլ Արիլ լրագրի երկար ու արժանաւոր յօդուած մը կը հրատարակէ ՚ի գովեստ քաղա-

քական տաղանդից խաղաղասիրական գրացմանց և քողոր բնաւորութեան այս պաշտօնատարին:

ԱՆԻՏԻՏՐԱՍԿԱՆ ԵՆԻՒՄ

Չփուսիս, 21 Մարտի:

Անգեալ շարթուանէ ՚ի վեր հետեւեալ վաճառումները եղան, 15 կողով աֆիոն 143 զնչ չի չէքին. 7500 կենդինար Անգղիոյ տեսակ փալաւ մուտ 57-65 1/2 զնչ կենդինարը, և 1000 կենդինար թորետի տեսակ՝ 100 զնչ չի. 150 հակ բամբակ՝ 300-305ի կենդինարը ըստ տեսակին, 100 կենդինար սև գիտոր՝ 580-600 զնչ կենդինարը, և 100 կենդինար ճերմակ գիտոր՝ 230-240ի: Այլև քանի մը հակ նապաստակի մորթ վաճառեցաւ հետեւեալ գիներով. առաջին տեսակը՝ 350 զնչ, երկրորդ տեսակը՝ 250ի և երրորդ տեսակը՝ 150 զնչ հարիւր մորթը: Տարած, ճէհրին և ոչխարի բուրդը անշարժութե մէջ կը գտնուին:

ՃԱՆՈՒՑՆԱԿ

ԱՌՈՂՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

Գերհասարկութեան շրջան:

Որոց առանձնաշնորհութիւն տուեալ է ամեն կառավարութիւններէն. և աշխարհիս բոլոր մասանց մէջ այս գեղահատոյց օգտակարութիւնը ծանուցեալ ըլլալով, ամենէն համբաւաւոր բըժիշկները սահմանած և պատուիրած են անոնց գործածութիւնը:

Այս հոշակաւոր գեղահատոյց խիստ օգտակար են արիւնը մաքրելու, սկար կամ սկարացեալ կաղնուածքը մարմնոց զորացնելու և բժշկելու ամեն կերպ հիւանդութիւնները որ և իցէ պատճառէ ծագած ըլլան: Այս գեղահատոյց ներգործութիւնը կը ճետագոտէ անպիսն սեղմեր ուր որ կը գտնուին, և առանց սաստիկ ճգնաժամ և նեղութիւն մը պատճառելու հիւանդին գրեթէ հրաշքով ազդեցութիւններ յառաջ կը բերէ, որոց հաւատ ընծայելը դժուար պիտի ըլլար, եթէ փորձը վիպելու չըլլար մեզ:

Չորտեյ բժիշկին դիւանը, որ Լիստոնի իւր կենդանական տանը մէջ է, խիստ բաղձաթիւ վայապաններ կը պարունակէ, որոց վաւերականութիւնը ամենին սարակոյս չձգել այս գեղահատոյց անսխալութեանը վրայ: Ամեն օր, ամեն վայրկեան և անպակաս վայրկեանները կը յուղարկուին այսպիսիս բոլոր կողմերէն և ամեն լեզուօր. և այս բանը միայն բաւական էր համոզելու ամենէն դժուարահաւատ և կասկածոտ անձինքը:

Խիստ համբաւաւոր բժիշկները և Եւրոպոյի բժշկական ընկերութեանց երեւելի ժողովները կը պատուիրեն իրենց հիւանդաց գործածութիւնը յիշեալ գեղահատոյց, հաւաստի ըլլալով ներքին համոզմամբ թէ անհնար է գտանել ուրիշ գեղ մը որ ասիկ անեղի ընդհանուր, աւելի ապահով և սուելի ազդու ըլլայ, մանաւանդ այս կիսային ներքև ուր հիւանդութիւնները կը ներկայանան այնպիսի ուժով և գործունէութեամբ որ մահը շատ անգամ հիւանդութեան առջի նշաններուն ետևէն կուգայ շուտով, և անօգուտ կը լինէ ուրիշ գեղոց տղեցութիւնները, որոնք աւելի դանդաղ են ՚ի ներգործութեան իւրեանց:

Այս գեղահատոյցը յատկապէս խիստ օգտակար են վասն յետագայ հիւանդութեանց:

Ընդհանուր վերնը (Ֆիլիք Էնթրիլիսիս): Շնչարդեւութիւն (ասթմա): Մաղձային վերնը (Ֆիլիք Էնթրիլիսի): Խիւթ (քոլեր): Յաւր որովայնի: Թուլութեան և նուազուան ուժոյ: Օձիկ (երանձր): Կանանց անսական օրինակ անկարգութիւնը: Անոնց անկարգութեան (նիգրիս): Գոյնացաւորութիւն: Բորբոքուան: Գալուկի (սարլըք): Երկամաճետութիւն: Տեւատետութիւն (մայալը): Յօդացաւորութիւն (րիւմատիզմ): Միզարգեւորութիւն: Պարանոցի ցաւ: Քար կամ խիճ միզանոցի: Ռուսոյք (դիւմօր): Կեղք (իւլեա): Ամեն տեսակ որդերը (սողուններ): Ափրոզիտեան արտերը (Ֆոսիկ իլեթի):

Այս գեղահատոյցը, որ կը շինուին զանոնք գտնողին անձնական վերահսկութեամբ, անոր ընդհանուր գործարանաց մէջ կը ձեւանուին ՚ի Լիստոնի Սթրեյք կողմէն թաղը թիւ 244, և ՚ի նոր Էնթրիլիսի Սթրեյք թիւ 80: Իսկ ուրիշ երկրները, իւր գործակալաց քով կը գտնուին. որոց անունները հետեւեալներն են. Իզմիր՝ Ա. Շիւալիք, Կոստանդնուպոլիս՝ Ա. Սթրեյք և Փ. Տեւատեալ, Ալեքսանդրիա՝ Փ. Բեքրիս, Իտալիա՝ Վ. Սթրեյք, Քիւս կղզին՝ Ճ. Սթրեյք, Մալթա՝ Է. Սթրեյք, Պարթիա՝ Է. Սթրեյք:

Յիշեալ գեղահատոյցը տուիքը զանազան մեծութեամբ են և կը վաճառուին 9, 22, 33, 88, 176 և 264 դրուուրի իւրաքանչիւր, և ամեն մեկուն մէջ հայերէն լեզու ծանուցագիր մը կայ, որ այս գեղահատոյցը գործածութեան վրայը մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ:

Խմբագրութեան լրագրոյն:

Ղուսիս Գ. Պալարապարեան: